

K. L. Reich

Carles Montpart Tura

L'escriptor manresà Joaquim Amat-Piniella va patir l'amarga experiència d'haver d'estar reclòs durant més de quatre anys en diversos camps de concentració nazis. A partir dels fets viscuts en el seu pas per Mauthausen, va escriure una novel·la que ha esdevingut un dels testimonis més crus i reveladors de la deshumanització a què és capaç d'arribar l'espècie humana. Amb motiu de la reedició de K. L. Reich fem aquest mes un repàs de la seva vida i de la seva obra literària.

Entorn familiar

Joaquim Amat-Piniella (Manresa, 1913 – l'Hospitalet de Llobregat, 1974) va néixer en el si d'una família benestant en què el pare, Joaquim Amat Palà, era propietari d'una confiteria i la mare, Concepció Piniella Blanqué, era pintora i professora de cant i solfeig a la secció de noies de l'Orfeó Manresà. Com ens expliquen els historiadors Josep Alert i Joaquim Aloy, autors de l'opuscle *Joaquim Amat-Piniella (1913-1974)* (Institució de les Lletres Catalanes, 2014) — una antologia de textos de l'autor publicada amb motiu del centenari del seu naixement— en aquells moments Manresa era una ciutat de prop de trenta mil habitants on la industrialització havia donat pas a la formació d'una burgesia força activa que havia produït, en el terreny cultural, fruits com l'existència d'un Teatre Conservatori o d'un Casino Modernista. Una ciutat on, segons els autors esmentats, "el moviment associatiu bull en tots els fronts", i en la qual "una munió d'entitats és el reflex d'una societat inquieta i activa, on les reivindicacions són recollides parcialment per moviments polítics emergents com ho són el republicanisme i el catalanisme, que qüestionen l'estatu quo de la Restauració" (op., cit., p. 6).

Joaquim Amat-Piniella, doncs, creix en un ambient familiar culte i compromès. El seu pare, per exemple, és membre del consell directiu de l'Orfeó Manresà i un dels fundadors del Centre Excursionista de la Comarca del Bages. La seva mare, per la seva banda, exerceix com una autèntica dinamitzadora cultural des de plataformes com l'Orfeó Manresà o el món sardanista. Són els pares també els que decideixen no escolaritzar el jove Joaquim i fer-se càrrec ells personalment de la seva educació bàsica. Quan més tard ingressa a l'Institut Local de Segona Ensenyança, ho fa amb un gran bagatge de coneixements i amb un gran afany intel·lectual.

Primers escrits

Joaquim Amat-Piniella comença a escriure als setze anys. Primer a la revista de l'institut, *Assaigs*, i després al *El Dia*, el diari de les esquerres manresanes que esdevindrà l'òrgan d'Esquerra Republicana de Catalunya (ERC). Aquí hi publicarà més de dos-cents articles on tracta de tot tipus de temes: política, actualitat, literatura, cinema, art, música... És des d'aquesta tribuna que Amat-Piniella critica la dictadura de Miguel Primo de Rivera i celebra la proclamació de la República. Com diuen Josep Alert i Joaquim Aloy al text esmentat, Joaquim Amat-Piniella, "ha esdevingut a escala manresana un líder d'opinió, el paradigma de l'intel·lectual compromès" (ed. cit., p. 7).

Joaquim Amat-Piniella (1945)

Paral·lelament a la seva tasca d'articulista a *El Dia*, Amat-Piniella

Amat-Piniella i Maria Llaverias (1947)

manifesta un esperit agitador que fa que es vinculi a les avantguardes artístiques i literàries. Amb altres intel·lectuals funda la revista *Ara*, que donarà lloc a la penya del mateix nom, on hi escriu crítiques de llibres o d'exposicions i es converteix en un dels màxims divulgadors del jazz a la capital del Bages. En aquesta línia, Amat-Piniella serà un dels fundadors del Hot Club Manresa, filial del Hot Club Barcelona.

Compromís polític. La Guerra Civil

Gairebé en un procés natural, fruit de l'entorn i de les inquietuds que hem exposat, Joaquim Amat-Piniella comença a militar a ERC. N'arriba a ser secretari a Manresa i l'any 1932, quan Francesc Marcet és elegit alcalde, aquest el tria com a secretari personal. Des d'aquest càrrec l'escriptor participa en una obra de govern que aposta per la cultura, l'assistència social i les obres públiques, al mateix temps que és testimoni de les convulsions socials i polítiques per les quals anirà passant la República. Arran dels fets del Sis d'Octubre de 1934 Amat-Piniella és detingut i empresonat

durant tres mesos a la Model de Barcelona, però quan el febrer de 1936 es produeix la victòria del Front d'Esquerres torna a l'Ajuntament i a la vida política.

Amb l'esclat de la Guerra Civil, i amb el poder municipal en mans del Comitè Revolucionari Antifeixista de Manresa, Joaquim Amat-Piniella interromp els estudis de Dret i decideix allistar-se voluntari a l'exèrcit de la República. Ingressa a l'Escola Popular de Guerra de la Generalitat de Catalunya i en surt amb el grau de tinent d'artilleria. Serà destinat als fronts d'Aragó, València i sobretot a Andalusia, especialment a la zona de Granada. Sovint des de la llunyania, l'escriptor manté una relació amb qui serà la seva esposa: Maria Llaverias Viladomiu, una mestra nascuda a Puig-Reig, neboda del conegut dibuixant i il·lustrador Joan Llaverias.

Quan acaba la Guerra Civil, Joaquim Amat-Piniella té vint-i-sis anys. Davant del clima de repressió que impera a Catalunya, decideix casar-se i emprendre el camí de l'exili. Travessa la frontera el 14 de juliol de 1939, i després d'un temps acompanyant-lo, Maria Llaverias acaba tornant a Catalunya. L'escriptor, juntament amb Pere Vives, Josep Arnal, Josep Hernández i Ferran Planes ("la pinya dels cinc") emprendre l'incert camí d'un exili itinerant— Perpinyà, Cucunhan i els camps d'Argelers, el Barcarès i Sant Cebrià— amb un destí final que en aquells moments no podien ni imaginar.

L'exili. Mauthausen

Davant del rebuig a tornar a Espanya, Joaquim Amat-Piniella i els seus amics són mobilitzats a la 109a Companyia de Treballadors Estrangers, al servei de l'exèrcit francès, des d'on són enviats a Lorena, prop de la frontera alemanya, on duen a terme tasques relacionades amb la línia Maginot. Quan pel maig de 1940 aquesta zona és ocupada pels alemanys, la companyia es trasllada cap al sud, però prop de la frontera amb Suïssa són interceptats pels alemanys. Entren a Suïssa però en són immediatament expulsats. Amb la desfeta de l'exèrcit francès, finalment el grup es lliura als ocupants i és conduït a la caserna de Fort Hatry, a Belfort. Josep Hernández i Ferran Planes s'evadeixen, mentre que Pere Vives, Josep Arnal i Joaquim Amat-Piniella opten per quedar-se.

Al cap de pocs dies, tots tres són traslladats amb tren cap a Àustria. El 27 de gener de 1941 arriben a un poble, al costat d'una pedrera, del qual no havien sentit a parlar mai: Mauthausen. En paraules de Josep

Alert i Joaquim Aloy, "els hi espera una nova realitat: milers d'homes al límit de la resistència física i moral, sotmesos a treballs esgotadors i amb una alimentació que no cobreix el mínim per sobreviure. A Mauthausen l'infern deixa de ser només un mot, una metàfora. I passa a ser una realitat quotidiana que durarà quatre anys i mig" (op., cit., p. 13).

Joaquim Amat-Piniella porta uniforme de ratlles i un triangle blau amb una "S" que indica la seva condició d'estranger i espanyol. Després d'un temps treballant a la pedrera, carregant i descarregant blocs a través dels 186 graons de l'escala de la mort, i gràcies a Josep Arnal, que obté un tracte de favor fent dibuixos pornogràfics per als nazis, Amat-Piniella és destinat al magatzem de roba on, com a mínim, estarà sota cobert. Tot i que a Mauthausen està prohibit escriure, Amat-Piniella utilitza puntes de llapis —sovint canviades per la seva dosi de pa diària— i trossos de sacs de paper per escriure poemes, en un gran gest de resistència èpic, però sobretot intenta retenir a la memòria una realitat inhumana que algun dia pensa que s'haurà d'explicar.

Entre els anys 1943 i 1944 l'escriptor és traslladat a d'altres camps menors, dependents de Mauthausen, on les condicions són més benignes perquè estan al marge de la disciplina de les SS, i on s'hi duen a terme treballs per a empreses i obres públiques. Finalment, el 6 de maig de 1945 les tropes nord-americanes arriben al camp d'Ebensee, on hi ha l'escriptor, l'endemà de l'alliberament del camp principal de Mauthausen.

El retorn

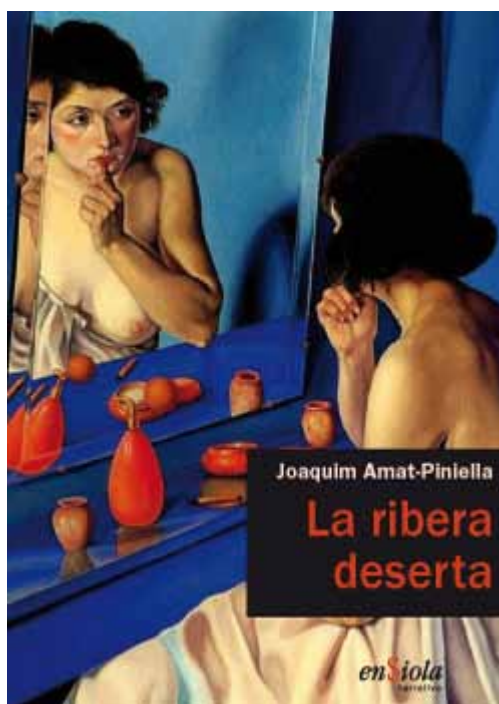
Un cop alliberat, Joaquim Amat-Piniella s'instal·la a Sant Julià de Lòria (Andorra), a casa d'uns familiars, on es retroba amb la seva esposa, Maria Llaveries. L'escriptor es dedica a transcriure els poemes que ha compost durant aquests anys i redacta la que serà la seva obra més important, la novel·la *K. L. Reich*, un text en clau autobiogràfica on deixa testimoni de la seva experiència als camps de concentració.

L'any 1946 Amat-Piniella torna a Catalunya. Com que es veu obligat a renunciar a tornar a Manresa, on el seu destacat activisme durant la República li hauria fet ara la vida molt difícil, s'instal·la a Barcelona amb la seva

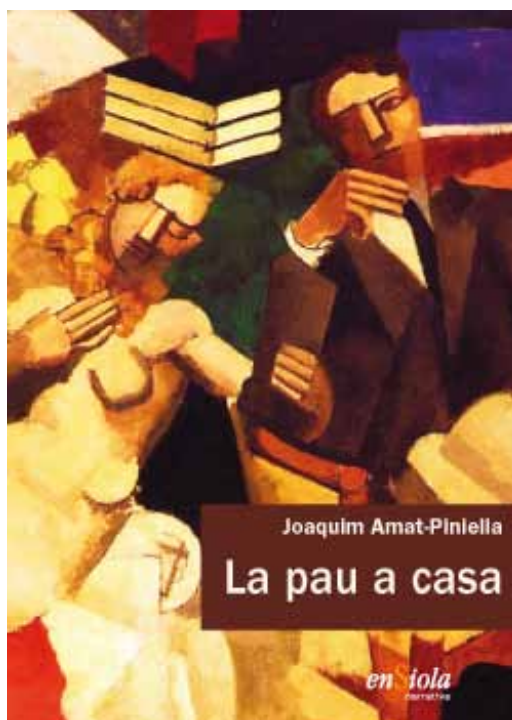
esposa, on pot viure dins un cert anonimat treballant com a comptable en diverses cases comercials i dedicant el temps lliure que li queda a escriure. Des del punt de vista personal, però, el moment més dur és quan l'any 1949, als 37 anys, mor la seva esposa, amb

qui feia tres anys havia tingut un fill, Marcel. En una carta a Agustí Bartra, Amat-Piniella mostra la seva desesperança amb aquestes paraules: "[...] em sento desolat, nu, sense armes per combatre, sense enemic al qual m'interessi combatre. Em sento com el pintor que s'ha quedat cec, o l'escultor que ha perdut les mans o el futbolista a qui han amputat una cama. Sense ella sóc... una desferra [...] Temo estar esgotat, amic Bartra. És massa fardell per a un home sol. Massa guerra, exili, captiveri i desencís per poder ara superar aquest cop que ja no ve de fora a dintre, sinó de dintre a fora" (citat per Alert i Aloy, p. 19).

Tot i que segueix actiu com

a escriptor, l'existència d'Amat-Piniella és amarga. Es convertirà en aquell home dels ulls "terriblement cansats" de què parlava Montserrat Roig. El 2 de gener de 1960, per exemple, l'escriptor, convidat a Manresa amb motiu d'una petita mostra de llibres en català, és increpat i amenaçat públicament per un dirigent falangista. Tot i que amb la seva segona esposa, Maria Fernández Garry, *Maruja*, trobarà un nou entorn familiar, finalment abandona la literatura. De totes formes, des de la clandestinitat, l'any 1962 participa en la creació de l'Amical Mauthausen i més endavant es posa en contacte amb l'escriptora i periodista Montserrat Roig, a qui esperonarà a investigar el destí dels catalans deportats als camps de concentració nazis. El seu propi testimoni serà clau per a l'elaboració del llibre *Els catalans als camps nazis* (Edicions 62, 1977; 2003), que l'autora dedicarà pòstumament a l'escriptor. Després d'haver-se quedat vidu per segona vegada, Joaquim Amat-Piniella va morir el 3 d'agost de 1974, als 60 anys, a la Ciutat Sanitària de Bellvitge, sense haver pogut veure el retorn de la democràcia al seu país. L'any 2013, trenta-nou anys després d'haver estat enterrat al Cementiri del Nord de Barcelona, les restes de l'escriptor i de la seva segona esposa van ser traslladades a Manresa. Els lectors interessats a aprofundir en el coneixement de la vida i l'obra de l'autor trobaran un exhaustiu recull d'informació i de documentació escrita i gràfica a la web de Joaquim Aloy *Joaquim Amat-Piniella. Escriptor i intel·lectual manresà (1913-1974)*, disponible a <http://www.memoria.cat/amat-piniella/>.

Obra literària. Retrats i poemes

Joaquim Amat-Piniella va publicar el seu primer llibre als vint anys. Es tracta d'*Ombres al calidoscopi* (Impremta Boixeda-Edicions Ara, 1933), un conjunt de retrats de personatges de Manresa i del Bages que denoten una certa influència avantguardista i surrealista, i que li va prologar el seu amic i periodista Josep Maria Planes, intel·lectual que serà assassinat per un escamot de la FAI als inicis de la Guerra Civil.

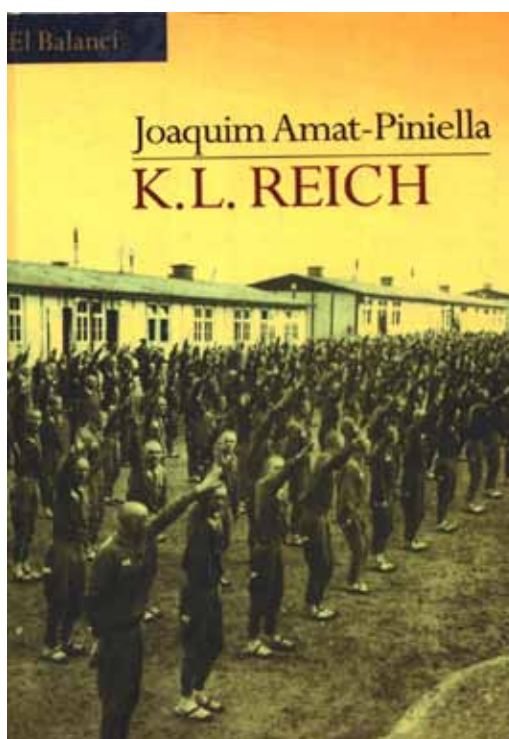
Un cop alliberat de Mauthausen i, com hem dit abans, instal·lat durant un temps a Andorra, Joaquim Amat-Piniella transcriu al llarg de l'any 1946 els poemes escrits durant l'exili i especialment durant l'internament als diversos camps de concentració nazi. El resultat és el conjunt *Les llunyanies. Poemes de l'exili (1940-1946)* (Columna-l'Albí, 1999; l'Albí, 2024). La primera edició, a cura de David Serrano Blanquer —especialista en l'obra d'Amat-Piniella— s'acompanyava amb un pròleg de Jordi Castellanos i treia a la llum per primera vegada una poesia que des d'aleshores ja ha passat a formar part del cànon europeu de la poesia concentracionària. En la segona edició, que va sortir l'any passat amb motiu del 50è aniversari de la mort de l'escriptor, el pròleg és a càrrec del crític literari D. Sam Abrams i David Serrano hi signa un epíleg.

Abrams creu que els 71 poemes que constitueixen *Les llunyanies* formen part d'un tríptic literari sobre l'experiència de l'internament concentracionari. Les altres dues peces serien la novel·la *K. L. Reich*, naturalment, i el conte titulat "La fam", aplegat al recull *Retaule en gris*

(Bromera, 2012). Per al crític, poesia i prosa, malgrat compartir la mateixa temàtica, responen a dues finalitats diferents: amb la lírica, la de donar una visió intransferiblement personal i individual, i amb la prosa la de manifestar una clara voluntat col·lectiva i divulgativa.

Pel que fa als poemes, D. Sam Abrams en destaca amb aquestes paraules la voluntat de precisió: "La meticulositat del procés de consignació de les dates i la inscripció dels llocs no deixa lloc al dubte de la importància capital del record i la memòria. I l'escrupolositat enderiada de donar fe i aixecar acta gairebé notarial que aquests textos extraordinaris no són fruit de la imaginació i la creativitat del poeta sinó que corresponen al testimoni realíssim "d'unes hores llargues i amargues" viscudes enfonsat en l'horror dels camps de concentració i els camps d'extermini. Ni abans ni després de la seva obra es mostra aquesta voluntat fèrria de constatar la data i el lloc de composició dels seus textos literaris" (ed., cit., p. 14).

Més enllà de la tragèdia humana que es palpa en tots els poemes, Abrams en destaca també l'amplitud temàtica que desplega el recull, la travada estructura que presenta i el gran domini dels recursos poètics que utilitza. Per al crític, a més, és cabdal el paper de l'esposa de l'escriptor, Maria Llaveries, a qui va dedicada l'obra: "[...] Maria Llaveries era la garantia de l'existència real del poeta. Un dels primers objectius dels camps era despullar els interns de tots els seus signes d'identitat i de pertinença a la condició

humana. Amat, desposseït de tot, deshumanitzat, arriba a conservar la seva humanitat a través del diàleg poètic amb la seva esposa." (ed., cit., p. 19). Pel que fa a la vigència de la poesia d'Amat-Piniella, Abrams clou el seu pròleg amb aquest colpidor comentari: "Amb el ressorgiment de l'extrema dreta populista que amenaça la democràcia arreu del món tots tenim la sensació desagradable d'estar vivint la brutalitat i la crueltat dels anys 30 i 40 del segle passat i això fa que *Les Llunyanies* sigui, malauradament, més vigent que mai" (ed., cit., p. 23).

K. L. Reich

Paral·lelament a la transcripció dels poemes que acaben configurant *Les Llunyanies*, Joaquim Amat-Piniella escriu a Sant Julià de Lòria un dels primers textos literaris sobre la deportació a Europa —coetani de *Si això és un home*, de Primo Levi i de *L'espècie humana*, de Robert Antelme— i l'única novel·la concentracionària sobre l'experiència dels deportats republicans als camps nazis, segons l'estudiosa de la seva obra Marta Marín-Dòmine. Es tracta de *K. L. Reich* (Club Editor, 1963; 2013, amb postfaci de Marta Marín-Dòmine; 2025; Edicions 62, 2001, amb edició i pròleg de David Serrano Blanquer).

La darrera edició de Club Editor, d'aquest 2025, presenta dues novetats: per una banda, inclou una nova "Nota de l'autor", a partir del document trobat l'any 2002, que restitueix, segons Joaquim Aloy, el pensament d'Amat-Piniella sobre el feixisme i l'Holocaust que el propi escriptor va autocensurar per

tal de poder publicar la novel·la. Per l'altra, els lectors hi trobaran un "Apèndix" amb vuit cartes escrites entre Joaquim Amat-Piniella i el seu editor, Joan Sales, entre els mesos de juny i setembre de 1963, en què es pot veure tant l'entusiasme de l'editor per l'obra com les dificultats per publicar-la. L'edició es clou amb dos informes de censura conservats a l'Archivo General de la Administración de Alcalà de Henares. L'informe que finalment va donar el permís per publicar *K. L. Reich* en castellà, a petició de l'editorial Seix Barral, ho feia amb aquesta justificació:

"Describe penalidades espeluznantes, vergonzosas, inhumanas, cargando las tintas sobre el nazismo y las SS. Es una obra totalmente negativa, resabiada y oscura sin más alcance que destilar odio a dicha política. Su descripción de los campos de concentración alemanes parece exactamente calcada de las hechas de los campos rusos. No obstante como se trata de cosas pasadas y de un país extranjero puede publicarse" (ed., cit., p. 381).

Dues edicions diferents

K. L. Reich, doncs, es publica el febrer de l'any 1963 primer en castellà, amb el subtítol de *Miles de españoles en los campos de Hitler*, a l'editorial Seix Barral i amb traducció de l'escriptor mallorquí Baltasar Porcel. Joan Sales també s'interessa per la novel·la i publica l'original en català pel juny del mateix any. El text és una mica diferent, perquè Sales, com acostumava a fer, intervé en la redacció d'alguns passatges. Aquesta edició catalana és la que es va anar reeditant al llarg de molts anys i la que presenta la més recent de Club Editor d'aquest any 2025.

Ara bé, aquest no és l'únic text que

actualment es pot trobar de *K. L. Reich*. L'any 2001 David Serrano Blanquer —autor d'una tesi doctoral sobre Amat-Piniella— es va fer càrrec de l'edició del manuscrit original escrit l'any 1946 per Joaquim Amat-Piniella: *K. L. Reich (1946)* (Edicions 62, 2001; 2005). Segons aquest estudiós, aquest és el text que, si hagués pogut, hauria publicat l'escriptor manresà: "El mecanoscrit original de la novel·la que presentem, amb un valor testimonial i històric evident —que no exclou en cap cas la necessitat futura d'una edició crítica acurada—, posa al descobert el text que Amat hauria publicat el 1946 en el cas que això hagués estat possible i ens mostra no només una gran quantitat de fragments

i anècdotes inèdits, sinó que també ens ajuda a entendre el procés de depuració a què Amat sotmet la seva novel·la des que l'escriu fins que pot publicar-la, disset anys més tard, i esdevé un exemple palès

de la problemàtica de la novel·la catalana de postguerra" (ed. cit., p. 11-12). Per Serrano, la reducció progressiva que Amat-Piniella practica al llarg dels anys sobre el text de 1946 es fonamenta, sobretot, en evitar problemes amb la censura i a polir l'estil, amb la intenció final de "remarcar el valor genèric, simbòlic i ètic dels esdeveniments" (ed., cit., p. 12).

Com que l'edició crítica a què es refereix Serrano no s'ha fet, la realitat és que la presència en editorials diferents, a partir de l'any 2001, de dos textos de *K. L. Reich*, ha fet sorgir una certa polèmica sobre quin dels dos s'ha de considerar definitiu. Una controvèrsia que encara dura. El text que més s'ha divulgat quan la novel·la ha estat de lectura obligatòria al Batxillerat ha estat el

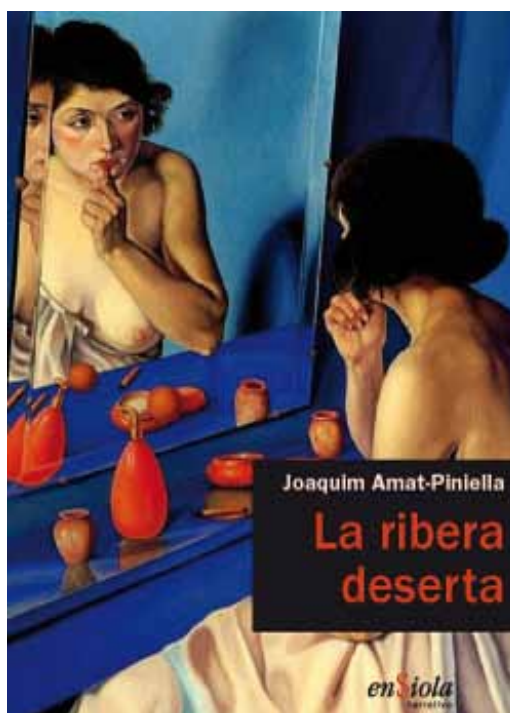

de 1946, publicat a la col·lecció "Educació 62", amb un estudi preliminar, propostes de treball i de comentaris de text a càrrec de David Serrano Blanquer. Per la seva banda, l'altra estudiant de la novel·la, Marta Marín-Dòmine, considera d'entrada que la novel·la que va sortir l'any 1963 "era fruit de diversos esborranys que Amat-Piniella havia anat modificant des de 1946. La seva reescriptura se centrava principalment a esporgar-ne l'estil i eliminar alguns paràgrafs, o tornar a redactar-ne d'altres amb frases més concises" ("Postfaci" a *K. L. Reich*, Club Editor, 2025, p. 343).

A partir d'aquesta premissa, Marín-Dòmine afirma que "resulta enganyós considerar el text publicat el 1963 com un producte escapçat per la censura" (ed. cit., p. 347), ja que va ser el mateix autor qui va anar descartant diversos fragments i millorant l'estil, i veu una operació comercial oportunista en la publicació del manuscrit original com a edició "no censurada": "Si la idea de recuperar l'original perdut davant la censura pot resultar atractiva a possibles futurs lectors (atractiu que els responsables de màrqueting coneixen perfectament), nosaltres som del parer que cal que ens plantejem certes reflexions si volem comprendre la complexitat d'elements i circumstàncies que van dificultar la publicació de *K. L. Reich* i la seva circulació posterior, una situació que va causar l'estrany circumstància de disposar de dues edicions al mercat competint per la legitimitat" (ed., dit., p. 349).

La realitat novel·lada

A la "Nota de l'autor" que encapçala la novel·la *K. L. Reich*, Joaquim Amat-Piniella justifica el fet d'haver escrit una novel·la i no un relat

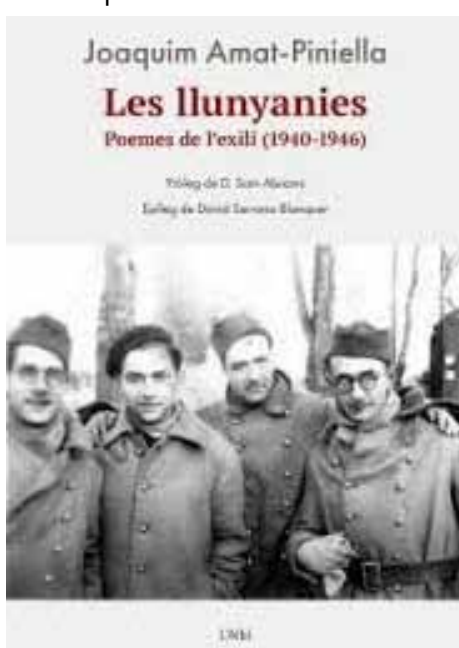
directament autobiogràfic amb aquests mots: "Hem preferit la forma novel·lada per ésser la més fidel a la veritat íntima dels qui hem hagut de viure aquesta aventura. Després de tot el que s'ha escrit sobre els camps, amb l'eloqüència freda de les xifres i de les informacions periodístiques, creiem que és a través dels actes, de les observacions, de les converses i dels estats d'esperit dels nostres personatges, com podem donar una impressió més justa, més càlida i més vivent de l'envergadura humana del sacrifici" (Club Editor, 2025, p. 14).

K. L. Reich, doncs, és la recreació novel·lada de l'experiència en un camp de concentració nazi, centrada especialment en un

grup de presoners espanyols. Tot i que el nom del camp no apareix enlloc, les descripcions topogràfiques i l'al·lusió a coneguts episodis històrics documentats, fan que quedi ben clar que es tracta de Mauthausen, un camp considerat pel règim nazi com de grau 3 (*Stufte III*), és a dir, un camp de "treball per exhauriment" que tenia fins a 50 camps satèl·lits. El títol de la novel·la

fa referència al segell estampat damunt dels objectes del camp: *Konzentrations Lager Reich* ("Camp de concentració del Reich").

Pel que fa als personatges, sobre la base dels companys de deportació que va tenir o que va conèixer, Amat-Piniella selecciona aquells que li permeten descriure les diverses actituds i comportaments que es poden donar davant de la situació límit que representa la vida en un camp de concentració. El personatge de Francesc, per exemple, es vincula al seu company Pere Vives i Clavé, que acabarà assassinat a Mauthausen per una injecció de benzina al cor, i que representa la humanització

i la consciència lúcida davant de l'infern del camp. D'aquesta persona real, Pere Vives, i coincidint amb els 80 anys de l'alliberament de Mauthausen, s'acaben de reeditar les seves *Cartes des dels camps de concentració* (Club Editor, 2025), enviades a la seva família i al poeta Agustí Bartra. Es tracta d'una nova edició amb més cartes respecte de les editades l'any 1972, i que compta amb un pròleg de Marta Marín-Dòmine, la reproducció d'un capítol de K. L. Reich i la transcripció dels poemes de Bartra que Vives comenta en les missives.

El personatge de l'Emili, per la seva banda, no deixa de ser una mena d'*alter ego* de l'autor combinat amb trets de Josep Arnal Cabrera, l'altre company d'Amat al camp. Arnal, dibuixant del *TBO*, *Papitu* i *L'Esquella de la Torratxa*, va millorar la seva condició al camp gràcies als dibuixos pornogràfics que proporcionava als nazis. Com ja hem dit, Arnal va ser també un personatge clau en la millora de les condicions de l'escriptor. L'Emili és un personatge que evoluciona des d'una inacció inicial causada per l'estat de xoc que li ha provocat l'internament, fins a una progressiva presa de consciència i una actitud activa que farà que al final esdevingui el símbol del futur Home nou que, assumint el dolor físic i moral rebut, confia en un destí millor per a la humanitat.

D'altres personatges, com l'August —basat en el militant valencià de la CNT César Orquín Serra, que parlava alemany— o el *Rubio*, la figura del líder comunista del camp —inspirat en els comunistes reals Joan Pagès i Víctor Ronda—, encarnen a la novel·la dues maneres d'afrontar l'organització

de la resistència política dins del camp de concentració. August esdevé el contrapunt lliurepensador enfront de l'estructura jerarquitzada dels representants comunistes.

Un altre personatge, l'Ernest —inspirat en el jove comunista Carlos Flor de Lis Peinador, arribat a Mauthausen només amb 18 anys— representa la història d'un imparable ascens dins del camp que només és possible a canvi de la pèrdua progressiva de la dignitat moral. D'altres, com Werner, Vicenç, Hans Gupper —el comandant del camp, portaveu de la filosofia nazi— *King-Kong* —*Lagerältester*, el pres alemany responsable de la disciplina interna— o *Popeye*

—el *Blockältester*, el pres encarregat de l'organització disciplinària en una barraca o *Block*—, acaben de configurar un complet retaule dels personatges reals que Amat-Piniella va conèixer als diversos camps on va estar al llarg de més de quatre anys.

Pel fa que fa a l'estructura, K. L. Reich està organitzada en divuit capítols que inclouen una seixantena de seqüències que, segons David Serrano Blanquer, constitueixen les unitats espaciotemporals mínimes en què s'organitza la novel·la, en cadascuna de les quals es pot apreciar una obertura, un conflicte i una resolució o suspensió d'aquest conflicte.

K. L. Reich, que va rebre el premi Fastenrath concedit a París l'any 1965 a la millor obra publicada en llengua catalana des de 1963, és, per tant, una novel·la que se situa en el mateix nivell de *Si això és un home* (1947), de Primo Levi, on l'autor italià explicava en forma de memòries el seu pas per Auschwitz, de *L'espèce humaine* (1957), de

Robert Antelme, que va expressar la impossibilitat de relatar l'experiència viscuda a Buchenwald, Gandersheim i Dachau, i de *Le gran voyage*, de Jorge Semprún, on l'escriptor espanyol relatava els records del seu viatge en tren cap al camp de Buchenwald. En els darrers anys, K. L. Reich ha tornat a ser traduïda al castellà, a càrrec d'Antonio Padilla (El Aleph, 2002) i també ho ha estat a l'anglès, l'alemany, el neerlandès i el francès.

Altres novel·les. Contes

Mentre Joaquim Amat-Piniella espera que K. L. Reich pugui superar els tràmits de la censura, no deixa d'escriure. En poc temps escriu i publica tres novel·les: *El casino dels senyors* (Albertí Editor, 1956; Ensiola, 2013, amb pròleg de Lluís Calderer), una metàfora en clau de comèdia sobre les grandeses i les misèries de la burgesia manresana, protagonitzada pel fantasma de qui va ser durant trenta anys administrador del Casino i *Roda de solitaris* (Albertí Editor, 1957; Ensiola, 2010), una colpidora novel·la sobre la Guerra Civil espanyola protagonitzada per cinc personatges derrotats que ens mostren diverses actituds vitals i circumstàncies personals marcades per l'horror de la confrontació bèl·lica. La visió que ens transmet l'autor a través d'un dels seus protagonistes no pot ser més amarga: "Abans, en temps de pau un home, fent-se il·lusions o no, podia mantenir-se en la fe d'un mateix. Però la guerra és un monstre que ens va devorant l'un darrere l'altre, inexorablement, i que no deixa marge a cap esperança, com no sigui la més miserable de totes, la de sobreviure amb el cos..." (Edició d'Ensiola, p. 191).

La tercera novel·la que Amat-Piniella publica aquests anys és *La pau a casa* (Albertí Editor, 1959, Ensiola,

2013), una obra sobre la resistència quotidiana que han de suportar personatges anònims que han perdut tots els ideals. Encara en vida, i després d'haver pogut editar K. L. Reich, l'escriptor manresà va publicar *La ribera deserta* (Alfaguara, 1966; Ensiola, 2013), l'última novel·la que va escriure i que presenta el tema de la incomunicació com a fonament de la infelicitat. En el procés de recuperació de tots aquests títols, iniciat amb motiu de la commemoració del centenari del naixement de l'autor (1913-2013), cal destacar la important tasca duta a terme per l'editorial mallorquina Ensiola, que ha permès amb les reedicions d'aquests textos que els lectors actuals es puguin aproximar de manera més completa al conjunt de l'obra literària de Joaquim Amat-Piniella.

També amb ocasió d'aquesta commemoració van sortir a la llum dos títols inèdits: l'únic recull de contes de l'autor, *Retaule en gris* (Bromera, 2012) i la novel·la *La clau de volta* (Club Editor, 2013). D'aquesta última, Maria Bohigas, a la "Nota editorial", ens informa que el mecanoscrit du la data 1961, que és quan devia acabar-la, i en comenta la importància de la publicació en aquests termes: "Moltes dècades separen el públic i l'obra, prova de foc per a ella; si és bona, poc importa que el lector no hi comparteixi l'època: en sentirà els grans temes, les forces que mouen els personatges, les preguntes que regolfen en l'autor. Per a nosaltres, el "revoltat sense ideals" que pobla les novel·les d'Amat-Piniella és un dels personatges més substancials que hagi donat la literatura catalana dels segle XX, i la seva reflexió sobre la llibertat, una de les que donen sentit a la pervivència d'una obra" (ed. cit., p. 10). ■

Vives, Amat-Piniella, Planes i Arnal (1940)